

RECENZII

Vasa Lupulovici, *Viața bisericească a sârbilor din Banat între anii 1865-1918*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009, 522 p.

Cartea părintelui Vasa Lupulovici, *Viața bisericească a sârbilor din Banat între 1865-1918* este o teză de doctorat susținută la Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj la începutul acestui an.

Este o radiografie a vieții bisericești a sârbilor din Banatul istoric după separația ierarhică a Bisericii românești de Mitropolia din Karlovitz, după sinodul de la Karlowitz din 1864 și organizarea mitropoliei românești în anul următor. În urma separației au rămas sub jurisdicția patriarhului sârb două episcopii de expresie sârbească – Episcopia Vârșetului și cea a Timișorii.

Istoria bisericii sârbești a fost mai puțin cercetată în istoriografia de limba română. Există o bogată bibliografie în limba sârbă, datorată unor istorici din Serbia sau lui Stevan Bugarski de la Timișoara, dar în limba română au publicat pentru secolele XVII-XVIII doar regretatul Silviu Arnichi și pentru secolul al XIX-lea Vasa Lupulovici.

Recenta lucrare a lui Vasa Lupulovici oferă o imagine de ansamblu a vieții bisericești din cele două episcopii bănățene rămase sub jurisdicția patriarhului din Karlowitz, după ce a abordat un subiect delicat, care a generat dispute în secolul al XIX-lea, separația ierarhică a parohiilor și arondarea lor, după majoritatea credincioșilor, la episcopia națională. A prezentat etapele negocierilor dintre comisiunile celor două congrese bisericești și detalii pentru maniera în care a fost realizată separația în parohiile mixte din cele două eparhii, respectiv a fondurilor și fundațiilor. Pentru prima oară sunt prezentate date concrete despre soluțiile găsite în procesul de separație pentru fiecare comună în dispută.

Autorul discută pe larg legislația bisericească care a stat la baza organizării mitropoliei și a structurilor acesteia.

Două mari secțiuni sunt consacrate vieții bisericești din cele două episcopii. Fiecare dintre acestea începe cu un scurt istoric al episcopiei, după care este prezentată organizația eparhială, protopopiatele și parohiile. În cele patru protopopiate din eparhia Timișorii erau în preajma primului război 80 de comune bisericești de expresie sârbească cu 155.869 credincioși. Sunt prezentați protopopii care s-au succedat, clasificarea parohiilor și numărul de credincioși din fiecare.

Potrivit rescriptului imperial din 1868 și dispoziției despre organizarea temporară a eparhiilor din 1871, administrația episcopiiilor sârbești era realizată de episcopi, adunarea eparhială, consiliul administrativ eparhial, consiliul eparhial, consiliul școlar eparhial, adunarea parohială, consiliul parohial, consiliul școlar local. Autorul prezintă episcopii Timișorii în succesiunea lor.

În Episcopia Timișorii au fost în jur de 80 de biserici parohiale sârbești, 2 mănăstirești și câteva capele, unele nou construite după 1870, altele reparate. Mai dificilă a fost situația caselor parohiale, la sfârșitul secolului XIX 26 comune nu aveau casă parohială. Lucrarea înregistrează cu multe date proprietățile funciare și sesiile parohiale, fondurile eparhiei și fundațiile acesteia.

O secțiune importantă este dedicată clerului din eparhia Timișorii, instrucției clerului, instaurării preotului în parohie, stării materiale, fondurilor de ajutorare pentru preoți, văduve și orfani, veniturilor episcopilor și disciplinei clerului, conferințelor preoțești.

Același plan este urmat și în Episcopia Vârșețului, care în 1868 avea 3 protopiate, 74 comune bisericești și 143.397 credincioși. Sunt prezentate bogate date biografice ale episcopilor, despre protopopiate, parohii și administrația bisericească, despre situația materială a episcopiei și comunelor, despre cler și disciplina clerului.

În continuare autorul prezintă relațiile eparhiilor cu statul, cu alte eparhii sau cu instituțiile umanitare. Un consistent capitol a fost consacrat învățământului sârbesc din Banat între anii 1865-1918, legislației școlare, rețelei școlilor, frecvenței, conducerii școlilor, stării lor materiale, cadrelor didactice și conferințelor învățătoarești, conținutului învățământului în școlile

---

elementare și pedagogice de fete, manualelor școlare folosite în aceste școli, finanțării învățământului.

Ultima secțiune este dedicată mănăstirilor din Banat: Bezdin, Sf. Gheorghe, Vojlovița, Zlatița, Baziaș. După un scurt istoric al mănăstirilor bănățene și a pierderilor suferite de-a lungul secolelor, autorul a trecut în revistă construcțiile și reparațiile mănăstirești din perioada 1850-1918, școlile mănăstirești și relațiile mănăstirilor cu statul, biblioteci de mănăstiri, procesul cu biserica românească pentru mănăstiri, economia și veniturile mănăstirilor. Foarte interesantă este prezentarea vieții monahale, a conflictului dintre ierarhi și inteligență, a dezbaterii chestiunii mănăstirilor în congresele bisericesti. În Biserica sârbă a existat o Asociație a monahilor și în 1907 a fost adoptat un Regulament mănăstiresc. Mănăstirile sârbești au avut o organizare după principiul monahismului chinovial. Ierarhia s-a preocupat îndeaproape de ridicarea nivelului de instruire a călugărilor. Foarte multe informații descoperim despre arhimandriții și călugării mănăstirilor bănățene.

O serie de informații prețioase au fost sintetizate în anexele cărții, o evidentă reușită științifică și editorială, o carte frumoasă, cu o prezentare grafică deosebită, cu o informație de excepție, care oferă cercetătorilor de istorie bisericească repere sigure pentru o abordare comparată a istoriei bisericilor care au conviețuit în Banatul pluriconfesional.

Este o carte reprezentativă pentru Vasa Lupulovici, care a făcut dovada valorii și aptitudinilor sale de cercetare, devenind un reper în istoriografia bisericească din România.

Nicolae Bocșan